

İNGİLTERE'NİN LİBYA POLİTİKASI

HACI MEHMET BOYRAZ

SETA | PERSPEKTİF

OCAK 2020 · SAYI 258

- İngiltere-Libya ilişkileri geçmişte nasıl bir seyir izledi?
- İngiltere şu anda Libya'ya yönelik nasıl bir politika izliyor?
- İki ülke arasındaki ticaret hacminin temel dinamikleri nelerdir?
- Türkiye'nin Libya'ya asker göndermesine İngiltere ne tepki verdi?
 - Türkiye ve İngiltere Libya'da birlikte çalışabilir mi?

GİRİŞ

Libya'da totaliter Kaddafi rejimine karşı kitlesel bir halk ayaklanması olarak 2011'de başlayan süreç, 2014'te Halife Hafter'in ülkede askeri bir diktatörlük kurmak amacıyla meşru kurumlara yönelik başlatıldığı saldırı üzerine iç savaşa dönüştü. Ancak sürece dış aktörlerin de dahil olmasıyla birlikte Libya'daki ayaklanma, bir iç mesele olmaktan çıktı ve bölgesel ve küresel aktörlerin parçası olduğu uluslararası kriz haline geldi. Bu noktada küresel ve bölgesel aktörlerin Libya politikalarının temel dinamikleri araştırılması gereken bir konu olarak durmaktadır. Bu çerçevede hazırlanan çalışma, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin (BMGK) beş daimi üyesinden biri olan ve 2011'de NATO şemsiyesi altında Kaddafi rejimine karşı yürütülen müdahalede aktif rol alan İngiltere'nin Libya politikasını tahlil etmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde 2011'de başlayan krize kadar İngiltere-Libya ilişkileri anlatılmaktadır. Tarihi sürekliliğin ortaya çıkartılması adına önemli olan bu bölümden sonra ikinci ve üçüncü bölümlerde sırasıyla İngiltere'nin Libya politikası, siyasi ve ekonomik yönleriyle incelenmektedir. Çalışmanın son bölümün-

de ise Fayiz Serrac hükümetinin talebi üzerine Türkiye'nin Libya'ya asker gönderme kararı almasına İngiltere'nin nasıl tepki verdiği ele alınmakta ve devamında Ankara ile Londra'nın Libya'da birlikte çalışabilme imkanı değerlendirilmektedir.

BUGÜNKÜ İNGİLTERE-LİBYA İLİŞKİLERİNİN TARİHİ ZEMİNİ

2011'de başlayan kriz öncesi dönemde İngiltere'nin Libya politikası dört döneme ayrılabilir: 1951 öncesi, Kral İdris dönemi, Kaddafi dönemi ve Kaddafi sonrası. Bu doğrultuda öncelikle Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte varılan anlaşmalar neticesinde Suriye dahil olmak üzere bazı Ortadoğu ülkelerini Fransız etkisine bırakan İngiltere, Libya'yı da İtalya'nın etki alanına bırakmıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1951'de bağımsızlığını kazanan Libya'da göreve gelen Kral İdris'in Londra ile yakın ilişkilere sahip olması, İngiltere'nin Libya'da güçlü bir varlık kazanmasına olanak sağlamıştır. Yine bu süreçte Libya topraklarında yüksek miktarda petrol bulunması, hem ülkenin jeoekonomik değerini artırmış hem de İngiliz petrol şirketlerinin bölgede yatırım yapmasına imkan sağlamıştır.

HACI MEHMET BOYRAZ

2016 yılında Uluslararası İlişkiler (ana dal) ve Siyaset Bilimi & Kamu Yönetimi (çift ana dal) bölümlerinden mezun olan Hacı Mehmet Boyraz, 2018 yılında Türk-Alman Üniversitesi Avrupa ve Uluslararası İlişkiler programında yüksek lisansını tamamlamıştır. SETA Avrupa Araştırmaları Direktörlüğü'nde Araştırma Asistanı olarak görev yapan ve Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktora tez çalışmalarına devam eden Boyraz'ın akademik ilgi alanları arasında Avrupa'da aşırı sağ oluşumlar, Kıbrıs meselesi, Türk dış politikası ve Türkiye-AB ilişkileri yer almaktadır.

Zaman içerisinde İngiltere-Libya ilişkileri özellikle ticari yönden gelişme göstermişse de 1969'da darbeye göreve gelen Kaddafi, ülkenin dış politikasında radikal değişiklikler yapmıştır. Takındığı Batı karşıtı tutum sebebiyle İngiliz British Petroleum (BP) dahil olmak üzere Libya'daki petrol şirketlerinin millileştirildiği Kaddafi döneminde uzun süre gelişme yaşanmamıştır. Ancak 1984'de Libya'nın Londra büyükelçiliği önünde Kaddafi aleyhinde düzenlenen bir protesto gösterisinde kadın polis memuru Yvonne Fletcher'in elçilik penceresinden açılan ateş sonucu hayatını kaybetmesi,¹ İngiltere-Libya ilişkilerinin gerilmesine neden olmuştur. Daha sonra 1988'de Londra'dan New York'a gitmek üzere havalanan bir yolcu uçağına Libya istihbarat örgütü çalışanı Abdülbasit Ali Muhammed el Megrahi tarafından patlayıcı yerleştirilmesi üzerine 270 kişi hayatını kaybetmiştir. "Lockerbie Faciası" olarak da bilinen bu hadise sonucunda İngiltere-Libya ilişkileri tamamen kesilmiştir. Takip eden yaklaşık on yıl boyunca ikili ilişkiler bu krizlerin gölgesinde kalmış ve herhangi bir olumlu ilerleme sağlanamamıştır.

Libya üzerindeki uluslararası ambargonun ve siyasi baskının yol açtığı ekonomik darboğaz neticesinde 1999'da Kaddafi hükümeti Fletcher cinayetiyle ilgili sorumluluğu ve Fletcher'in ailesine tazminat ödemeyi kabul edince Londra'nın tavrı yumuşamıştır.² Bu gelişmeden sonra 2003'te Libya'nın kitle imha silah programını durduracağını açıklaması, uçak bombalanmasıyla ilgili sorumluluğu da kabul etmesi ve Megrahi'yi teslim etmesi neticesinde ikili ilişkilerde yumuşama dönemine girilmiştir. Bunları takiben 2004'te ABD'nin Libya'ya ticaret ambargosunu ve seyahat engelini kaldırmasının akabinde dönemin başbakanı Tony Blair Libya'yı ziyaret etmiştir.³ Bu dönemde Blair yönetimindeki İngiltere, muhtemel

enerji yatırımlarının da etkisiyle Libya ile iyi ilişkiler tesis etmeyi amaçlamıştır. İngiltere-Libya ilişkileri açısından olumlu bir atmosfer yaratan bu ziyaretten sonra, 2006'da ABD'nin Libya'yı teröre destek veren ülkeler listesinden çıkartmasıyla ikili ilişkiler için yeni fırsat kapıları açılmıştır.⁴ Nitekim 2007'de Blair Libya'yı ikinci kez ziyaret etmiş ve bu ziyarette iki ülke arasında enerji alanında önemli anlaşmalar imzalanmıştır. 2007 itibarıyla İngiltere ve Libya arasındaki ticaret hacminin artmaya başlaması ve bu artışta önceki yıllarda olduğu gibi petrolün önemli bir rol oynaması, imzalanan bu anlaşmaların bir neticesi olarak görülebilir. Önemli bir başka husus olarak uluslararası sistem açısından bakıldığında İngiltere bu dönemde dünyadan soyutlanmış Libya'yı uluslararası sistemin dışına itip kontrolsüz bir güç haline getirmek yerine, sistemin içine çekerek BM gibi uluslararası kurumlar üzerinden denetlenebilir ya da en azından tesir edilebilir bir konumda tutmayı hedeflemiştir.

TABLO 1. İNGİLTERE-LİBYA İLİŞKİLERİNDE ÖNEMLİ KIRILMA NOKTALARI

1984	Libya'nın Londra büyükelçiliği önünde Kaddafi aleyhinde düzenlenen bir protesto gösterisinde elçilik penceresinden açılan ateş sonucu kadın polis memuru Yvonne Fletcher hayatını kaybetti.
1988	Londra'dan New York'a gitmek üzere havalanan bir yolcu uçağına Libya istihbarat örgütü çalışanı tarafından patlayıcı yerleştirilmesi üzerine 270 kişi hayatını kaybetti.
1999	Libya devlet başkanı Kaddafi, Fletcher cinayetiyle ilgili sorumluluğu kabul etti ve Fletcher ailesine tazminat ödeme sözü verdi.
2004	İngiltere Başbakanı Tony Blair Libya'yı ziyaret etti.
2007	Tony Blair Libya'yı ikinci kez ziyaret etti.
2011	İngiltere BMGK kararıyla NATO unsurları tarafından Libya'ya gerçekleştirilen müdahaleye katıldı.
2011	İngiltere Başbakanı David Cameron, Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy ile birlikte Libya'yı ziyaret etti.
2013	David Cameron ikinci kez Libya'yı ziyaret etti.
2013	Libya Başbakanı Ali Zeydan Londra'da David Cameron ile görüştü.
2017	İngiltere Dışişleri Bakanı Boris Johnson Libya'da Fayiz Serrac ve Halife Hafter ile ayrı ayrı görüştü.

1. "Funding Requested to Assist in Obtaining Justice for Murdered Officer Yvonne Fletcher", IPSPG, <https://www.ipsg.co.uk/funding-requested-to-assist-in-obtaining-justice-for-murdered-officer-yvonne-fletcher>, (Erişim tarihi: 5 Ocak 2020).

2. "Britain, Libya to Resume Diplomatic Relations", CNN, 7 Temmuz 1999.

3. "Blair Meets Gadafy", *The Guardian*, 25 Mart 2004; "Bush Signs Order Lifting Sanctions on Libya", CNN, 21 Eylül 2004.

4. "Libya is off U.S. Terrorist List", ABC News, 16 Mayıs 2006.

Blair’in aktif dış politika anlayışı kapsamında hızlı gelişme gösteren İngiltere-Libya ilişkilerindeki yumuşama dönemi, 2011’de Kaddafi’nin ülkedeki sivillere yönelik şiddet uygulaması ve uluslararası meşruluğunu kaybetmesi üzerine sona ermiştir. Bu süreçte Kaddafi ile resmi ilişkilerine son veren Londra, BMGK onayıyla NATO şemsiyesi altında Libya’da rejime karşı yürütülen müdahaleye dahil olmuştur. David Cameron’ın başbakan olduğu bu dönemde İngiltere’nin Libya’ya yönelik temel kaygılarının sivilin korunması, insan haklarının muhafaza edilmesi ve demokratikleşmeye destek verilmesi gibi normatif ilkelerden oluştuğuna yönelik bir algı yaratılmaya çalışılmıştır. 2013 Eylül ayında Londrada Libya Başbakanı Ali Zeydan ile yaptığı görüşmede de David Cameron İngiltere’nin Libya’daki demokratikleşme sürecine aralıksız destek vereceğini açıklayarak bu algıyı güçlendirmeye çalışmıştır.⁵

Libya özelinde benimsediğini iddia ettiği bu normatif ilkeler kadar İngiltere’nin buradaki reel politik kaygılarını da gözden kaçırmamak gerekir. Zira Kaddafi sonrası dönemde bu ülkedeki siyasi ve ekonomik çıkarların muhafaza etmek ve yeni kurulacak Libya’da söz sahibi olmak İngiltere’nin Libya’daki krizin ilk aşamasını oluşturan 2011-2014 arasında aktif bir politika izlemesinde göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir rol oynamıştır. Bunun yanı sıra İngiltere Tunus’ta Zeynep Abidin bin Ali’nin hızlı bir şekilde görevi bırakmasından hareketle Libya’da da böylesi bir geçişin sağlanabileceğine inanmıştır. Nitekim 2017 Ağustos ayında dönemin Dışişleri Bakanı Boris Johnson, Serrac ve Hafter ile yaptığı görüşmelerden sonra İngiltere’nin ilk zamanlarda Libya konusunda çok iyimser olduğunu ifade ederek dolaylı yoldan Cameron hükümetini eleştirmiştir.⁶

İngiltere’nin şu anki Libya politikasına geçmeden önce Cameron hükümetinin Libya politikasıyla ilgili olarak parlamentonun alt kanadı Avam Kamarası

tarafından 2016’da hazırlanan bir rapora değinmekte fayda vardır. Libya politikasıyla ilgili hükümete önemli eleştiriler yönelten 50 sayfalık raporda 2011 Mart ayında başlayan müdahale öncesinde yeterli istihbaratın toplanmaması ve siviller üzerindeki tehdidin abartılması nedeniyle kamuoyunun yanlış yönlendirildiği savunulmuştur. Buna paralel olarak müdahalenin kontrolsüz yapılması nedeniyle Libya ordusuna ait silahların terör örgütleri tarafından ele geçirildiği ifade edilmiştir. Cameron hükümetinin eski başbakanlardan Blair’in Kaddafi üzerindeki nüfuzundan istifade etmemesinin eleştirilmesi ise rapordaki en ilginç tespitlerden biridir.⁷ Buradan hareketle Libya’daki mevcut durumdan İngiltere’nin de sorumlu olduğunu belirten raporda hükümete şu tavsiyelerde bulunulmuştur: bu ülkede istikrarı sağlayacak, aşırılıklarla ve terör örgütleriyle mücadele edecek merkezi otoriteye destek verilmeli; Libya siyasetinin yeniden rayına oturtulması ve ekonomisinin yeniden ayağa kalkması için gerekli yardımlar yapılmalı; kriz ortamından kaçmak zorunda kalan Libya’lı göçmenler ve sığınmacılar korunmalı.⁸

İNGİLTERE’NİN MEVCUT LİBYA POLİTİKASI

İngiltere’nin Libya’da krizin ilk dönemlerinde izlediği aktif dış politika anlayışı krizin ikinci döneminde (2014 ve sonrası) yerini pasif dış politika anlayışına bırakmıştır. Bu politika değişikliğinin arka planıyla ilgili dört temel faktör gösterilebilir.

Öncelikle 2016 Haziran ayından beri devam eden AB’den ayrılık süreci (Brexit), geçen üç yıl zarfında İngiliz dış politikasının manevra kabiliyetini oldukça daraltmıştır. Zira bir türlü aşılamayan Brexit krizi, ülkede üç yıl gibi kısa bir süre zarfında üç kez başbakan değişikliğine, iki kez erken seçime gidilmesine ve sayısız bakanın görevden ayrılmasına neden olmuştur. Hepsi bir arada değerlendirildiğinde bu gelişmeler Libya özelinde sağlıklı, istikrarlı ve aktif bir dış politika izlenmesinin önüne geçmiştir.

5. “PM Meeting with Prime Minister Zeidan”, UK Government, <https://www.gov.uk/government/news/pm-meeting-with-prime-minister-zeidan>, (Erişim tarihi: 7 Ocak 2020).

6. “Boris Johnson Says UK was Over-Optimistic about Libya”, BBC, 27 Ağustos 2017.

7. “Libya: Examination of Intervention and Collapse and the UK’s Future Policy Options”, House of Commons Foreign Affairs Committee, 2016, s. 20.

8. “Libya: Examination of Intervention and Collapse and the UK’s Future Policy Options”, s. 35 ve 41.

İkinci olarak Tunus'un aksine Suriye'de olduğu gibi Libya'daki kriz ortamının 2014 sonrası dönemde her geçen gün büyümesi neticesinde İngiltere, buradaki gelişmelere daha fazla müdahil olmanın ülke çıkarları açısından yarardan çok zarar getireceğine kanaat getirmiştir. Buna paralel olarak Suriye'deki krizin çok daha ciddi sonuçlara yol açması ve Suriye kaynaklı mültecinin meselesinin İngiltere'yi de etkilemesi, Londra'nın Libya'daki gelişmelere daha itidalli yaklaşmasını zorunlu kılmıştır.

Üçüncü olarak Libya'daki kriz ortamı nedeniyle ülkelerinden göç etmek zorunda kalan Libyalı mültecilerden sömürge bağları ve coğrafi konumu nedeniyle İtalyan ana kıtası ve adaları etkilenmiştir ve hala etkilenmeye devam etmektedir. İngiltere ise böyle bir durumla karşı karşıya olmadığı için Libya kaynaklı mülteci krizinden doğrudan etkilenmemektedir. Bu da İngiltere'nin Libya krizine yönelik daha mesafeli bir politika izlemesinde etkili olan bir faktör olarak yorumlanmaktadır.

İngiltere'nin şu anda Libya'ya yönelik pasif bir politika izlemesinde yer tutan bir diğer önemli neden, çalışmanın sonraki bölümünde incelendiği gibi, birçok ülkeyle karşılaştırıldığında Libya'nın İngiltere'nin dış ticaretinde çok güçlü bir yere sahip olmasıyla ilgilidir. Yani Libya'da kapsamlı ticari çıkarı bulunmadığı için bu ülkede yaşanan kriz ortamı İngiliz ekonomisi için yapısal bir etki yaratmamaktadır. Nitekim İngiltere'nin Libya'dan yaptığı ithalatta her daim ilk sırada yer alan petrol ve türevleri, diğer ülkelerden alınarak telafi edilebilecek ürünler olduğu için İngiltere'nin şu anda bu ülkeye yönelik aktif bir politika izlememesi ekonomi-politik açıdan normal karşılanabilir.

Diğer taraftan İngiltere'nin Libya politikasıyla ilgili çok fazla açıklama bulunmasa da mevcut hükümet resmi olarak 2011'den beri Libya'da demokrasiye geçiş sürecini ve bu sürecin bir parçası olarak Ulusal Mutabakat Hükümetini (UMH) desteklemektedir. Nitekim hükümetin resmi internet sitesinde iki ülke arasında yürütülen projeler sayesinde meşru Libya hükümetine ve sivil toplumuna, hukukun üstünlüğüne ve

insan haklarına saygıya dayalı şeffaf ve hesap verilebilir bir devlet kurma yolunda yardım sağlandığı vurgulanmaktadır.⁹ Buna göre İngiltere halihazırda Trablus'taki meşru Serrac hükümetini tanımakta ve buradaki büyükelçisi üzerinden ikili ilişkileri devam ettirmektedir. Mevcut Başbakan Boris Johnson da göreve geldikten sonra yaptığı açıklamada İngiltere'nin resmi olarak UMH ile birlikte çalışmaya devam edeceğini ilan etmiştir.¹⁰ Avrupa ülkelerinden Fransa gibi bazı ülkelerin darbeci Hafter'e verdiği desteğin aksine İngiltere resmi olarak Serrac'a destek vererek takip ettiğini iddia ettiği normatif dış politika ilkeleriyle uyumlu hareket ettiği izlenimini vermektedir. Zira yukarıda da ifade edildiği gibi İngiliz dış politikası normatif değerleri söylem bazında ön plana çıkarsa da esasında reel politik eğilimler göstermektedir. Bu nedenle Libya'da önümüzdeki süreçte Hafter'e bağlı Libya Ulusal Ordusu isimli milis grubun kontrolü ele alması durumunda İngiltere, hızlı bir şekilde normatif söylemlerden reel politik söylemlere kayabilir. Ayrıca Hafter'in 2014 Mayıs ayında meşru hükümeti görevden indirmeye çalışmasıyla ya da Libya Siyasi Anlaşmasının hayata geçirilmesini engellemeyle ilgili İngiltere, itidal çağrısı yaparak taraflar arasında dolaylı yoldan denge kurmaya çalışmıştır. Bu noktada İngiliz hükümetinin Hafter aleyhine somut bir açıklama yapmaması ve 2017 Ağustos ayında dönemin Dışişleri Bakanı Boris Johnson'ın Libya'da birer gün arayla Fayiz Serrac ve Hafter ile temas kurması, bu muhtemel politika değişikliğini kolaylaştıracak etmenler arasında yer almaktadır.

İNGİLTERE'NİN LIBYA İLE TİCARETİ

Aşağıdaki tabloda yer alan verilerden hareketle 2007-2017 arasında İngiltere-Libya arasındaki ticaret hacminin oldukça inişli çıkışlı bir seyir izlediği görülmektedir. Özellikle krizin başladığı 2011 öncesinde 1,5-2,2 milyar dolar arasında seyreden ikili ticaret hacmi, 2011'de sert bir düşüş yaşayarak 740 milyon dolara

9. "Libya and the UK", UK Government, <https://www.gov.uk/world/libya/news>, (Erişim tarihi: 5 Ocak 2020).

10. "Boris Johnson: No Military Solution in Libya", The Libya Observer, 15 Ağustos 2019.

TABLO 2. 2007-2017 ARASINDA İNGİLTERE-LİBYA TİCARETİ

Yıllar	İngiltere'nin Libya'ya İhracatı	İngiltere'nin Libya'dan İthalatı	Toplam Ticaret Hacmi
2017	240 milyon dolar	992 milyon dolar	1,232 milyar dolar
2016	209 milyon dolar	293 milyon dolar	502 milyon dolar
2015	159 milyon dolar	94 milyon dolar	253 milyon dolar
2014	268 milyon dolar	484 milyon dolar	752 milyon dolar
2013	419 milyon dolar	1,75 milyar dolar	2,169 milyar dolar
2012	292 milyon dolar	2,41 milyar dolar	2,702 milyar dolar
2011	138 milyon dolar	602 milyon dolar	740 milyon dolar
2010	602 milyon dolar	1,61 milyar dolar	2,212 milyar dolar
2009	652 milyon dolar	1,16 milyar dolar	1,812 milyar dolar
2008	494 milyon dolar	1,58 milyar dolar	2,074 milyar dolar
2007	428 milyon dolar	1,07 milyar dolar	1,498 milyar dolar

Kaynak: Atlas Media

inmiştir. Kaddafi sonrası dönemde Libya'da göreve gelen geçici hükümetin kısa süreli etkisine rağmen ikili ticaret hacmi bu süre zarfında yeniden 2 milyar doların üzerine çıkmıştır. Ancak 2014'te Libya'da bu sefer iç savaşın patlak vermesi üzerine iki ülke arasındaki ticaret hacmi tekrar düşüşe geçmiştir. BM tarafından tanınan Serrac'ın göreve geldiği ve merkezi otoritenin kısmen tesis edildiği 2016 itibarıyla ticaret hacmi kademeli olarak artmaya başlamıştır. Ayrıca 2007-2017 aralığında 2015 yılı hariç olmak üzere İngiltere, Libya ile ticaretinde her daim açık vermiştir.

Yine tablodaki veriler dahilinde Libya'da krizin başladığı 2011'den hemen önceki iki yılda İngiltere'nin bu ülkeye yaptığı ihracatın 600 milyon doların üzerinde olduğu; daha sonra gerçekleşen ihracat rakamlarının ise her daim 2011 rakamlarının altında kaldığı görülmektedir. Bu dalgalanma İngiltere'nin Libya'dan yaptığı ithalatta da kendisini büyük oranda hissettirmektedir. Zira 2010 yılında İngiltere Libya'dan 1,61 milyar dolar ithalat yapmışken, krizin başladığı 2011'de bu rakam yaklaşık 1 milyar dolar azalarak 602 milyon dolara inmiştir. Ancak burada ilginç bir durum olarak Kaddafi'den sonraki iki yıllık dönemde İngiltere'nin Libya'ya yaptığı ihracat azalmışken bu ülkeden yaptığı ithalat 2011 ve öncesinin de ötesine geçerek sırasıyla 2,41 ve 1,75 milyar dolar olmuştur. Buna karşın İngiltere'nin genel ticaret rakamlarında

Libya'nın alt sıralarda yer aldığını belirtmek gereklidir. Yine de Libya'da merkezi otoritenin bulunmadığı dönemlerde İngiltere'nin çoğu zaman ticari kayıp yaşamasından ötürü İngiltere'nin bu ülkede merkezi ve meşru bir otoritenin bulunması konusunda ısrar etmesi kendi içinde tutarlılık arz etmektedir. Bir başka deyişle İngiltere'nin istikrarlı bir Libya'yı istikrarsız bir Libya'ya tercih etmesi en azından ticari olarak mantıklı bir politikadır.

2007-2017 arasındaki İngiltere'nin Libya'ya yaptığı ihracatta sanayi ve teknoloji ürünleri ön plana çıkarken bu ülkeden yaptığı ithalatta petrol ve türevleri neredeyse tek ithalat kalemi olarak her daim ilk sıralarda yer almıştır.¹¹ İngiltere-Libya İş Konseyi tarafından hazırlanan bir çalışmada da Libya'da yüksek enerji arzına karşın talebin düşük olması dikkate alınarak bu ülkede siyasi güvenliğin ve istikrarın yeniden tesis edilmesinden sonra İngiliz yatırımcılar için özellikle enerji alanında ciddi fırsatların bulunduğu vurgulanmıştır.¹² Bu minvalde iç karışıklığın sona ermesi halinde enerji sektöründe ciddi birikime sahip olan İngiliz şirketlerin Libya'da daha fazla yatırım yapma olanağı bulunmaktadır.

11. Veriler şu siteden temin edilmiştir: "Country Profile: Syria", Observatory of the Economic Complexity, <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/lby/>, (Erişim tarihi: 5 Ocak 2019).

12. "Trade and Investment in Libya", Libyan British Business Council, <https://lbbc.org.uk/about-libya/>, (Erişim tarihi: 5 Ocak 2020).

Son olarak şu anda Libya'daki İngiliz yatırımları arasında enerji şirketleri ve enerji şirketleri arasında da BP ön plana çıkmaktadır. 1950'lerde Libya'da petrol bulunması üzerine Kral İdris döneminde bu ülkeye yatırımlara başlayan BP, Kaddafi'nin ülkedeki tüm petrol şirketlerini millileştirmesi üzerine buradaki faaliyetlerine son vermişti. Blair'ın 2007'de Libya'ya yaptığı ikinci ziyarette imzalanan anlaşma sonucunda ise BP yaklaşık yarım asır sonra bu ülkede tekrar yatırım yapma imkanı bulmuştur.¹³ Ancak istikrarsızlık ve güvenlik krizi nedeniyle BP 2011 Şubat ayında Libya'daki faaliyetlerini askıya almış, bir sene sonra ise ülkedeki durumun kısmen iyileşmesi üzerine yeniden faaliyetlerine başlamıştır.¹⁴ Takip eden süreçte kriz ortamının devam etmesi sebebiyle BP, 2018 Ekim ayında İtalyan ENI şirketiyle anlaşma yaparak Libya'daki hisselerinin yüzde 42,5'ini bu şirkete devretmiştir.¹⁵ Uluslararası enerji piyasalarında somut bir ağırlığı bulunan BP'nin konjonktür gereği böyle bir karar alması ticari açıdan normal karşılanmaktadır.

TÜRKİYE'NİN LIBYA'YA ASKER GÖNDERMESİNE İNGİLTERE'NİN TEPKİSİ

Libya'da Trablus merkezli ve BM'nin tanıdığı Fayiz Serrac liderliğindeki UMH'nin talebi neticesinde Türkiye, Libya'ya asker gönderme kararı almıştır. Bu kritik gelişmeyle ilgili Fransa ve İtalya gibi Avrupa siyasetinde özgün ağırlığı bulunan bazı ülkelerden olumlu ya da olumsuz açıklamalar yapılmışsa da İngiliz makamları konuya kayıtsız kalmıştır. Zira Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığı gibi doğrudan yetkili mercilerin bu konuda açıklama yapmayarak sessizliklerini korudukları görülmektedir. Buna karşın AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Josep Borell'in başkanlığında 7 Ocak'ta Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya dışişleri bakanlarının katıldığı toplantı sonrasında Türkiye'nin Libya'ya asker gönderme kararına karşı

13. "BP and ENI could Return to Libya to Begin Oil Exploration Soon", The Libya Observer, 28 Nisan 2018.

14. "British Petroleum Returns to Libya", Baltic News Network, 30 Mayıs 2012.

15. "ENI to Acquire Half of BP's Libya Oil and Gas Assets", Reuters, 8 Ekim 2018.

olunduğu açıklanmıştır.¹⁶ Burada Londra kağıt üzerinde bahsi geçen karara destek veriyor gibi gözükse de hükümetin bu konudaki tavrını doğrudan tek taraflı açıklamalarla ortaya koymaması ve desteklememesi dikkate alındığında, bu karar İngiltere'den ziyade daha çok AB'nin kurumsal politikasını yansıtmaktadır.

Bu noktada Türkiye'nin Libya'ya asker gönderme kararı almasıyla ilgili İngiliz makamların doğrudan cephe almamasının iki temel nedeni bulunmaktadır.

Birinci olarak İngiltere, Suriye krizinde olduğu gibi Libya'da da stratejik müttefiki ABD'yi takip etmekte ve bölgeye dair somut bir adım atmak için Washington'dan gelecek sinyalleri beklemektedir. Ancak Trump yönetimi 2020 seçimlerine giden süreçte dış politikada yeni bir alan açarak kendi siyasi geleceğini riske atmak istemediği için Türkiye'nin Libya'ya asker göndermesiyle ilgili gündem değiştirici bir adım atmamaktadır. Londra da Washington'ın bu politikasını takip ederek sessizliğini korumakta ve pasif bir tutum benimsemektedir.

İkinci olarak İngiltere'de ülkenin ana gündem maddesi hala Brexit olduğu için Boris Johnson hükümeti, bu süreç tamamlanmadan dış politikada kendi iktidarını zorda bırakacak bir hamle yapmaktan imtina etmektedir. Bu iki somut gerekçe Türkiye'nin Libya'ya asker gönderme kararıyla ilgili İngiltere'nin en azından şu an için sessiz kalmasında rol oynayan temel faktörler olarak görülebilir.

İngiliz makamların konuya dair sessizliğinin dışında İngiliz medya organları da Ankara'nın asker gönderme kararı almasıyla ilgili daha çok tezkerenin içeriği ve Türkiye'nin bu tezkereyle ne hedeflediğine dair haberler ve yorumlar yapmıştır. Bunlar arasında en kapsamlı olan ve ön plana çıkanı BBC diplomasi muhabiri Jonathan Marcus'a ait analiz haber olmuştur. Ankara'nın Libya'ya asker gönderme kararını bu ülkedeki savaşın uluslararasılaşmasında yeni bir aşama olarak gören Marcus bu kararın Türkiye'nin bölgede-

16. "Four Top EU Countries Hold Emergency Talks on Iran, Libya Crisis", EURACTIV, 7 Ocak 2020.

ki çatışmaya çekilme riskinin arttığını savunmuştur.¹⁷ Bunun dışında ana akım bazı medya organları da içeriği zayıf metinlerle Türkiye’yi itham etmeye çalışmıştır. Bunun yanı sıra ülkedeki ana akım medya organlarından *The Guardian* gazetesi tarafından tezkere öncesinde yapılan bir haberde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın “Gerekirse Libya’ya asker de göndeririz” açıklaması hatırlatılarak İngiltere’nin bunu hoş karşılamayacağı ifade edilmiştir.¹⁸ Halbuki yukarıda da değinildiği gibi Libya’ya asker gönderme kararı alınmasından sonra İngiliz makamları konuya dair herhangi bir rahatsızlık dile getirmemiştir. Bu da gazetenin konuya dair başarısız bir öngörüsü olarak görülebilir.

SONUÇ

Bu çalışma sonucunda İngiltere’nin Libya politikasıyla ilgili olarak bazı somut tespitler yapılabilir.

Birinci olarak İngiltere’nin Libya’da kolonyal faaliyetler yürütemediği ve Libya’yı İtalyan hakimiyetine bıraktığı için tarihsel süreklilik içerisinde bu ülkede önemli bir varlık gösteremediği ifade edilebilir. Yani İngiltere’nin Libya ile tarihsel bağlarının zayıf olduğu söylenebilir.

İkinci olarak 2011’de başlayan krizin ilk dönemlerinde söylem düzeyindeki normatif ilkelerin yanı sıra ekonomi-politik hedefleri doğrultusunda İngiltere, Libya’da oldukça aktif bir rol oynamıştır. Ancak 2016 itibarıyla bu aktif politikanın yerini pasif bir politikaya bıraktığı görülmektedir. Bunun arka planında yatan nedenler arasında ise şunlar yer almaktadır: Brexit krizinden ötürü Londra’nın kendi iç siyasetine odaklanması, Tunus’taki sancısız geçişin aksine Suriye’de edinilen tecrübeler neticesinde İngiliz devlet elitlerinin Libya’ya daha itidalli yaklaşmak zorunda

17. Jonathan Marcus, “Turkey Risks Falling Deeper into Libya Conflict as it Deploys Troops”, BBC, 2 Ocak 2020.

18. “İngilizlerin Türkiye-Libya Mutabakatı Hazımsızlığı”, *Sabah*, 12 Aralık 2019.

hissetmesi, Libya kökenli mültecilerin ağırlıklı olarak İtalya’ya yönelmesinden ötürü İngiltere’nin bu durumdan daha az etkilenmesi, Fransız ve İtalyan şirketlerin aksine İngiliz şirketlerin Libya’da daha az yatırımının olması nedeniyle İngiltere’nin ekonomik açıdan çok fazla etkilenmemesi.

Üçüncü olarak İngiltere resmi olarak Libya’da BM tarafından tanınan Serrac hükümetini tanısa da darbeci Hafter’in önümüzdeki süreçte ülkedeki kontrolü ele alma ihtimali bulunduğu için reel politik kaygılar taşımaktadır. Bu nedenle İngiltere bir yandan Serrac ile devam eden resmi ilişkileri korumakta diğer bir yandan da doğrudan Hafter aleyhine cephe almayarak gizli bir denge politikası izlemektedir.

Son olarak ülkedeki ana gündem maddesi Brexit tamamlanmadığı ve stratejik müttefiki ABD’den bu konuyla ilgili somut bir adım gelmediği için Londra, Türkiye’nin Libya’ya asker göndermesiyle ilgili olarak doğrudan pozisyon almamayı tercih etmiştir. Buradan hareketle siyasi konjonktür gereği Libya’ya asker göndererek daha aktif bir politika izleyen Türkiye’nin aksine, İngiltere’nin Brexit gündemi ve ABD merkezli dış politika stratejisi nedeniyle daha pasif bir politika izlediği sonucu ortaya çıkmaktadır. İki ülkenin Libya konusunda şu anda farklı pozisyonlara sahip olması, kısa ve orta vadede Türkiye ve İngiltere’nin Libya’da kapsamlı bir iş birliğine gitme ihtimalini zorlaştırmaktadır. Buna karşın Türkiye’nin Libya’ya asker göndererek doğrudan saha faaliyetlerinde yer alması ve İngiltere’nin de BMGK daimi üyesi olması dikkate alındığında iki ülke arasında en azından bir koordinasyon mekanizmasının kurulması mümkündür. NATO üyesi olan iki ülkenin de resmi olarak Serrac hükümetinin yanında yer alması nedeniyle önümüzdeki süreçte kurulacak böylesi bir mekanizma, Libya’da hem sivilin korunması hem de yapısal güvenliğin ve istikrarın yeniden sağlanması yolunda önemli bir adım olacaktır.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi